

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU
TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

**UPOREDNA ANALIZA DVIJE VERZIJE PRIJEVODA NA B/H/S JEZIK ROMANA *KARA KITAP* ORHANA
PAMUKA**

(Završni magistarski rad)

Kandidatkinja: Nudžejma Ibrišević

Mentor: Prof. dr. Kerima Filan

Broj indeksa: 2387/2016.

Sarajevo, 2019.

Sadržaj

Uvod	1
Teorija prevođenja	2
Vjernost originalu	5
Ekvivalencija i „neprevodivost“	6
Orhan Pamuk i <i>Kara Kitap</i>	8
Analiza prijevoda	9
Zaključak.....	34
Izvori i literatura	35
Izvori	35
Literatura	35
Internet izvori	36

Uvod

Ovaj rad pod naslovom „Uporedna analiza dvije verzije prijevoda na b/h/s jezik romana *Kara Kitap* Orhana Pamuka“ tretira neke probleme prevođenja. Prevođenje, kao ljudska djelatnost koja je započela još u davna vremena, dugotrajan je i nimalo jednostavan proces prenošenja sadržaja i značenja iz jednog jezika u drugi. Naročito veliki izazov za svakog prevodioca predstavlja prevođenje književnog djela. Ne postoji samo jedan način prevođenja, niti je samo jedan prijevod nekog djela jedini mogući i jedini ispravan.

Prevođenje je djelatnost u kojoj glavnu ulogu ima sam prevodilac te postoje određena pravila kojih se treba pridržavati. Prvi dio ovog rada čini kratak osvrt na teoriju prevođenja koja, između ostalog, obuhvata načine prevođenja, faze prevodilačkog posla, kao i rezultate procesa prevođenja. Teorija prevođenja ne može dati neku zaokruženu podlogu za praktičan rad, niti može ponuditi konkretna rješenja. Ova teorija sistematizira probleme na koje se nailazi u prevodilačkom poslu, te nudi neka moguća rješenja. Naravno, svaki prevodilac na kraju sam odlučuje koje je rješenje najbolje i najprihvatljivije za određenu situaciju. Prevođenje teksta osim lingvističke analize podrazumijeva i primjenu stilistike. Stil je način pisanja i izražavanja nekog pisca, a time i prevodiočev način pisanja i izražavanja. Prevodilac ima obavezu da osigura vjerodostojnost prevedenog teksta, ali i obavezu da tekst prenese u duhu jezika na koji se prevodi.

U ovom radu upoređivat ćemo dva prijevoda romana *Kara Kitap*, turskog književnika Orhana Pamuka. Poslije kratkog poglavlja o samom djelu i autoru slijedi glavni dio rada, tj. analiza prijevoda. Prijevode ćemo upoređivati sa originalom na turskom jeziku, te promatrati i diskutirati rješenja koja su prevodioci pronalazili prilikom prevođenja. S obzirom na to da prevodilac gradi svoj individualni stil, kao i to da je roman koji smo odabrali za analizu velikog obima, nismo u prilici obuhvatiti sve razlike. Odabrali smo prvih 15 poglavlja romana, od 11. do 162. stranice originala, i zadržavali se na primjerima koji su nam privukli pažnju i učinili se zanimljivi za analizu.

Teorija prevođenja

Teorija prevođenja je relativno mlada lingvistička disciplina, koja se intenzivnije razvija od 50-ih¹ godina prošlog stoljeća. Predmet njenog izučavanja je, kao što joj i sam naziv kaže, prevođenje, odnosno proces prevođenja i rezultati tog procesa. Samo prevođenje je ljudska djelatnost koja je započela u davnim vremenima, i može se reći da ima tradiciju staru više hiljadu godina. Veliki broj različitih plemenskih jezika nastaje još u kameno doba, kada su ljudi živjeli u relativno izolovanim zajednicama. Prevođenje je služilo pripadnicima različitih jezičkih grupacija u mnogim situacijama, npr: razmjenjivanje robe, rješavanje međuplemenskih nesuglasica, pregovorima u ratu i sl. Naravno, prvo se javilo usmeno prevođenje, a vremenom i pismeno. Autentičnu formu prevođenje dobija u periodu renesanse.² U razvoju prevođenja veliku ulogu imala je i religija. Širenje duhovnih teorija i religijskih tekstova iziskivalo je sve veću potrebu za prevođenjem.

Uprkos svojoj dugoj historiji i svim pokušajima da se definiše, prevođenje je pojam koji još uvijek nema univerzalnu definiciju, a postojanje velikog broja definicija koje se temelje na različitim pristupima prevođenju ukazuje na kompleksnost ove djelatnosti.

„Prevođenje je poseban vid komunikacije kada komunikanti, pripadnici različitih jezičkih sistema, izmjenjuju informacije preko posrednika (Mediuma) koji vlada jezicima komunikanata.“³ Međutim, prevoditi ne znači samo posredovati, odnosno biti u stanju kretanja. Prevođenje je jedan put i čin koji povezuje polaznu tačku sa odredištem, a prevodilac je putnik koji prevodi nešto preko nečeg- sa jednog jezika na drugi, iz jedne kulture u drugu.⁴ U svom djelu *Umjetnost prevođenja* Levi⁵ kaže da je prevođenje prenošenje informacije, a prevodilac je taj koji dešifruje informaciju autora originalnog teksta i ponovo je šifruje i prepričava u sistemu svog jezika.⁶ Navest ćemo i definiciju koju je dao Umberto Eco, a koja bi se mogla smatrati najpotpunijom s obzirom na to da ne određuje samo značenje riječi već nam daje i informacije o prijevodnom procesu i cilju koji bi se trebao postići. On kaže:

¹ Navedeno prema: Meliha Hrustić, *Prevođenje u teoriji i praksi*, Institut za bosanski jezik i književnost, Tuzla, 2015, str. 9-11. (dalje kao: Hrustić)

² O prevođenju u periodu renesanse više u: Ibid, str. 18-19.

³ Branimir Čović, *Umetnost prevođenja ili zanat*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1986, str. 10. (dalje kao: Čović)

⁴ Francis J. Ronces, *Prevoditeljjev put: O jeziku i lojalnostima u bivšim Jugoslavijama*, Buybook, Sarajevo, 2004, str. 11.

⁵ Jiří Levý (1926–1967) - češki književni teoretičar, historičar književnosti i prevodilac. Njegov rad bio je ključan za razvoj teorije prevođenja u Čehoslovačkoj.

⁶ Jiří Levi, *Umjetnost prevođenja*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982, str. 25. (dalje kao: Levi)

„Prevoditi, dakle, znači razumjeti unutarnji sustav nekog jezika i strukturu nekog teksta danog u tom jeziku, i stvoriti dvojnika tekstualnog sustava koji, s izvjesnom diskrecijom, može kod čitatelja proizvesti slične učinke, i na semantičkom i sintaktičkom, i na stilističkom, metričkom i fonosimboličkom planu, a isto tako i eventualne učinke kojima je težio izvorni tekst“⁷

Književno prevođenje jedan je složen proces prenosa teksta sa jednog jezika na drugi, tako da je prevođenje književnog djela ujedno i umjetnost i zanat i nauka. Kao zanat podrazumijeva skup znanja i vježbi koji pomažu u osposobljavanju za obavljanje djelatnosti, kao nauka bazirano je i na lingvističkom i na književno teorijskom području, a kao umjetnost prevazilazi i zanatsko umijeće i naučne okvire.⁸ Levi kaže da tamo gdje prevodiocu stoji na raspolaganju obilje stilskih mogućnosti i može birati ono što najbolje odgovara kontekstu završava zanat, a počinje umjetnost.⁹

Prevodilac, prije svega, mora dobro poznavati jezik sa kojeg prevodi i jezik na koji prevodi te predmetni sadržaj prevođenog teksta. To, naravno, ne znači da svako ko govori neki strani jezik može biti i dobar prevodilac, ali se može reći da je osnova za prevođenje. Dobar prevodilac treba posjedovati određene vještine i sposobnosti koje će mu pomoći u obavljanju posla. Jezička kompetencija, prevodilačka kompetencija i široko opće znanje, kao i stalno usavršavanje tog znanja, neke su od odlika dobrog prevodioca. Prevođenje je vještina koja se učenjem i radom može usavršavati. Tokom prevođenja prevodioci se susreću sa brojnim problemima i preprekama, a njihov cilj je da pronađu ispravno i prihvatljivo rješenje. Cilj prevodilačkog posla je shvatanje i prenošenje originala, a ne stvaranje novog djela. Međutim prevođenje samo po sebi je, kako navodi Jirži Levi, *originalno stvaranje*.¹⁰ Zadatak prevodioca nije samo transfer riječi sa jednog jezika na drugi, nego on sva jezička sredstva stvara ponovo na maternjem jeziku. Zbog toga se književno prevođenje, kao jedna vrsta umjetnosti, svrstava u izvodačke odnosno reproduktivne umjetnosti. Da je prevođenje stvaralački akt A. Ljudskanov¹¹ zaključuje na osnovu toga što prevodilac od dvije ili više

⁷ Umberto Eco, *Otprilike isto: iskustva prevođenja*, Algoritam, Zagreb, 2006, str. 16. (dalje kao: Eco)

⁸ Ana A. Jovanović, *Osnovi teorije prevođenja: sa kritičkim poređenjem prevoda*, Factum izdavaštvo- Plejada, Beograd- Zagreb, 2015, str. 75. (dalje kao: Jovanović)

⁹ Levi, str. 64

¹⁰ Ibid, str. 67-70.

¹¹ Aleksandar Ljudskanov (1926 – 1976)- bugarski književni teoretičar, prevodilac, matematičar i semiotičar.

mogućih varijanti odabire samo jednu, i to onu koju smatra i osjeća najadekvatnijom originalu.¹²

Da bi došao do svog cilja prevodilac mora poduzeti neke korake, odnosno proći određene faze. Prva faza podrazumijeva *razumijevanje originala*. Prevodilac mora dobro razumjeti izvorni tekst da bi mogao uspješno prenijeti poruku izvornog jezika u ciljni jezik. „Dobar prevodilac mora da bude prije svega dobar čitalac.“¹³ Međutim, za dobar prijevod potrebno je više od prostog čitanja i doslovnog razumijevanja. Tokom čitanja prevodilac detaljno analizira tekst i nastoji doprijeti do njegove suštine, skrivenih i prenesenih značenja. Prevodilac se prilikom čitanja upoznaje i sa likovima, njihovim odnosima i načinom razmišljanja, mjestom radnje, kao i sa idejnom koncepcijom autora originala. Također, važno je imati u vidu i pripadnost izvornika određenom žanru i vrsti, kao i razlog zbog kojeg se prevodi neki tekst, odnosno njegovu namjenu. Jirži Levi kao drugu fazu prevodilačkog posla navodi *interpretaciju originala*.¹⁴ Interpretacija se ne može poistovijetiti sa prijevodom, ali je jedan od bitnih koraka u procesu prevođenja. Glavni kamen spoticanja kod ovog koraka je impresivnost i subjektivizam. Kako bi se približio objektivnoj suštini djela koje prevodi, Levi ističe da se prevodilac ne smije prepustiti sentimentalnosti te svoje subjektivne intervencije u tekstu treba smanjiti na minimum.¹⁵ Sljedeći korak je *prestilizacija* originalnog teksta. Od prevodioca se traži da pronade najbolja stilska i jezična rješenja kojima će prenijeti umjetnički izraženu stvarnost originala, tako da je prevodilac prvenstveno i stilista. Problematiku prevođenja u ovoj fazi predstavlja odnos dva jezička sistema, s obzirom na to da lingvističke mogućnosti dva jezika nisu iste, te napetost u stilu koja proizilazi iz toga što se misao prevodi na jezik na kojem nije nastala.¹⁶ Nakon ovih faza može se pristupiti i samoj izradi prijevoda.

Prijevod, isto kao i original, ima svoju funkciju samo onda kada ga čitaju oni kojima je namijenjen, tako da se proces prevođenja ne završava nastajanjem prevedenog teksta. Konačan cilj prijevoda nije sam tekst već određeni sadržaj koji se tim tekstom nudi čitaocu, a to znači da se prevodilac uvijek mora orjentisati na čitaoca, koji nadalje stvara *čitalačku koncepciju djela*.¹⁷

¹² Navedeno prema: Miodrag Sibinović, *Original i prevod: Uvod u istoriju i teoriju prevođenja*, Privredna štampa, Beograd, 1979, str. 95. (dalje kao: Sibinović)

¹³ Levi, str. 36.

¹⁴ Ibid, str. 35.

¹⁵ Ibid, str. 42-55.

¹⁶ Ibid, str. 54-66.

¹⁷ Ibid, str. 34-35.

Vjernost originalu

Osnovni problem teorije prevođenja i jedno od pitanja koje se najčešće problematizira je *vjernost prijevoda originalu*. Različita su, a često i potpuno suprotna mišljenja oko toga šta je to vjeran prijevod, a ima i onih koji smatraju da je prevođenje u principu nemoguće. Njemački filolog Moriz Haupt kaže da je prijevod „smrt za razumijevanje“, a Dostojevski je došao do zaključka da je ono što je u ruskoj književnosti umjetničko i specifično rusko nemoguće prevesti na druge jezike.¹⁸ Uzmemo li u obzir da ciljevi prevođenja mogu biti različiti, pa tako postoje prijevodi kojima osnovni cilj može biti prenošenje informacije, formalna ekvivalencija, zadržavanje autorovog stila ili izazivanje iste reakcije i raspoloženja kod čitaoca prijevoda kao i kod čitaoca izvornog teksta itd, možemo doći do zaključka da je prijevod uvijek moguće ostvariti, a od toga koliko smo uspješno ostvarili zadani cilj zavisit će i kvalitet samog prijevoda.

Razvoj prevodilačkih metoda prati i sukob dvije suprotne orijentacije, odnosno sukob oko dvije vrste prevođenja: doslovnog ili „tačnog“ i slobodnog prijevoda. Razumjeti i ostvariti namjeru autora teksta, te pronaći pravu mjeru između suviše vjernog i suviše slobodnog prijevoda nije uvijek tako lahko ostvariva zadaća prevodioca, koji se veoma često nalazi u dilemi: da li sačuvati formu ili sadržaj? Zbog toga je prevođenje uvijek neka vrsta kompromisa, a J. Najda¹⁹ zaključuje da „ipak forma može da se radikalnije menja, nego li sadržaj, a da se pri tome postigne efekat ekvivalentnosti.“²⁰

Prevodilac bi svojim prijevodom morao *proizvesti isti učinak kojem je težio izvornik*, i to je važnije od toga da prijevod bude doslovan, smatra Eco.²¹ Istog mišljenja je i Levi koji kaže da prijevod ne može biti identičan originalnom djelu ali mu „mora biti jednak po djelovanju na čitaoca“. ²² Eco, također, polazi od teze da je prevođenje uvijek rezultat pregovaranja između autora originala i prevodioca. Prilikom prevođenja dolazi do odricanja i žrtvovanja „manje važnog“ spram „važnijeg“, te se prijevodom u konačnici gotovo nikada ne kaže ista stvar već *otprilike isto*.²³ A šta je to „otprilike“ zavisi od samog prevodioca, njegovog iskustva, kompetencija i odluka gdje će se šta izgubiti, a gdje nadoknaditi. Prevodilac treba nastojati da sve potencijalne gubitke svede na minimalnu razinu.

¹⁸ Sibinović, str. 28.

¹⁹ Eugene A. Nida (1914 –2011)- američki lingvista, teoretičar prevođenja i istraživač historije prevođenja Biblije.

²⁰ Čović, str. 20.

²¹ Vidi: Eco, str. 69 i 77.

²² Levi, str. 71.

²³ Eco, str. 10-18.

Da bi prijevod bio adekvatan, on bi trebao biti funkcionalan na svim nivoima, kako na leksičkom i sintaksičkom tako i na stilističkom i kulturološkom. Pojam vjernosti, kada se radi o književnom prijevodu, osim one prema jeziku i sadržaju te smislu izvornog teksta, obuhvata i vjernost prema kulturi te vjernost prema stilu autora. Pored uspostavljanja ravnoteže između stilskih karakteristika originala i vlastitog izražavanja, tj. „prevodilačkog“ stila, zadatak prevodioca je da prenese i historijsko- nacionalne odlike izvornog djela. Pitanje koje se neminovno javlja je: šta od historijske i nacionalne specifikacije treba obavezno prenijeti, a šta se to može i izostaviti? Levi smatra da je potrebno prenijeti samo elemente koje čitalac može percipirati kao odraz sredine, odnosno one elemente izvorne kulture koje će čitalac moći osjetiti kao nešto karakteristično za stranu sredinu. Sve ostalo, što se ne može percipirati, je samo besadržajna forma i treba izbjegavati²⁴.

Ekvivalencija i „neprevodivost“

Najvažniji pojam u teoriji prevođenja je ekvivalencija. Suština operacije prevođenja je uspostavljanje ekvivalencije između dva teksta izražena na različitim jezicima, odnosno između prijevoda i originala. Međutim, iako je među onima koji se ne bave prevođenjem široko rasprostranjeno mišljenje da je prevoditi lahko i da se svaka riječ prosto zamjenjuje svojim ekvivalentom u drugom jeziku to nije tačno, te prevođenje može biti izuzetno spor i mučan posao. Ekvivalencije zavise od prirode izvornog i ciljnog teksta, vremena i mjesta nastanka, intelektualne i moralne klime koja ih okružuje, kultura kojima ti tekstovi pripadaju, kao i od njihovih namjena. Tako isti tekst različitih namjena može biti i različito preveden.²⁵

Iako leksički tačan prijevod ne svjedoči uvijek i pravilnom razumijevanju teksta te „adekvatnom“ prijevodu, sam proces prevođenja se u velikoj mjeri svodi na leksički nivo. Koler²⁶, na nivou leksike, navodi pet tipova ekvivalencije²⁷:

1. *podudaranje jedan prema jedan* - leksička jedinica polaznog jezika ima jedan ekvivalent u jeziku cilju;
2. *podudaranje jedan prema više* - jednoj leksičkoj jedinici polaznog jezika odgovara više značenja u drugom jeziku;
3. *podudaranje više prema jedan* - suprotno od prethodnog, više izraza polaznog jezika ima jedan ekvivalent u drugom jeziku;

²⁴ Levi, str. 108-111.

²⁵ više u: Jovanović, str. 15-36.

²⁶ Werner Koller (rođen 1942)- njemački lingvističar i traduktolog. U svojim naučno- istraživačkim radovima posvetio se prije svega tipologiji i specifikaciji pojma ekvivalencije u kontekstu prevođenja.

²⁷ Navedeno prema: Hrustić, str. 114-121.

4. *podudaranje jedan prema nula* - termin iz jednog jezika je „neprevodiv“ na drugi jezik, odnosno u jeziku prijevoda nema pojma označenog u jeziku originala;
5. *podudaranje jedan prema dio* - izraz iz jednog jezika nema apsolutnog ekvivalenta u drugom jeziku, već je u pitanju djelimično poklapanje. Riječ u prijevodu ne odgovara u potpunosti značenju koje je izraženo originalom.

Kada je riječ o ekvivalenciji i problemu prevođenja neminovno je spomenuti i frazeme. Prevođenje frazema zasigurno predstavlja izazov i spada u vrhunac prevodilačkog umijeća. Razlog zbog kojeg frazemi predstavljaju problem prilikom prevođenja može biti to što ih je teško prepoznati, naročito ako se radi o prevođenju sa nekog stranog jezika, pa prevodilac ne uoči da se radi o prenesenom značenju. Ukoliko prevodilac prepozna da je riječ o frazemu problem, također, može predstavljati i pronalaženje odgovarajućeg ekvivalenta u ciljnom jeziku. Poseban problem predstavlja i prevođenje poslovice, izreka ili uzrečica i metafora.

Orhan Pamuk i *Kara Kitap*

Orhan Pamuk, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 2006. godine, poznati je turski pisac čija se djela nalaze među najprodavanijim kako u Turskoj tako i u svijetu. Njegov četvrti po redu roman nosi naziv *Kara Kitap*. Objavljen je 1990. godine i od tada pa do danas jedna je od njegovih najkompleksnijih ali i najtiražnijih knjiga. Naišao je na brojne, kako pozitivne tako i oštre kritike. Ovaj roman, koji je prijevodom na francuski jezik osvojio nagradu France-Coulture, proširio je u Turskoj ali i u svijetu slavu ovog pisca koji sa istim entuzijazmom može pričati i o prošlosti i o današnjici.²⁸

Radnja romana započinje pričom o advokatu Galipu kojeg iznenada napušta njegova voljena supruga Ruja. Nakon toga on kreće u potragu te uzduž i poprijeko obilazi Istanbul, ne bi li našao neki trag. No ova knjiga tajnovitog naslova nije samo priča o bračnoj drami i tipičnoj detektivskoj istrazi. Vrlo brzo slijedi odmak od jednostavne ljubavne priče, i traganje za voljenom ženom pretvara se u jednu psihološku igru i potragu za identitetom, odnosno „traganje za samim sobom“. „Biti ono ko jesi, a ne neko drugi“ jedna je od dubokoumnih misli i poruka koje se protežu kroz knjigu. Sukob Istoka i Zapada, tradicija i moderni način života, realnost i fikcija, historijske ličnosti, derviški redovi i, naravno, Istanbul samo su neke od tema obrađenih u ovom djelu.

Roman je podijeljen u dva dijela. Prvi dio sastoji se od 19, a drugi od 17 poglavlja. Na početku svakog poglavlja nalazi se po jedan citat iz djela drugih autora. S obzirom na to da je teško odrediti jednu temu može se reći da je u žanrovskom pogledu ovo spoj kriminalističkog, ljubavnog, filozofskog i psihološkog romana. Neki dijelovi romana su usporeni, iskazani izrazito dugim rečenicama punim detaljnih, tipičnih „pamukovskih“ opisa. Drugi pak imaju malo brži ritam i izraženi su kraćim nezavisnim rečenicama. Radnja romana ne teče hronološkim redom. Između poglavlja u kojima se odvija glavna radnja nalaze se poglavlja, odnosno članci koje piše Dželal, lik iz romana. Imajući u vidu sve to, može se zaključiti da je prevođenje ovakvog djela, na bilo koji jezik, izazovan i nimalo lahak posao.

Prijevod romana na srpski jezik objavljen je 2008. godine u Beogradu pod *naslovom Crna knjiga*, u izdavačkoj kući Geopoetika.²⁹ Roman je prevela Mirjana Marinković. Godine 2010. izdavačka kuća Vuković&Runjić u Zagrebu objavila je prijevod romana, istog naslova, na hrvatski jezik. Prijevod su sačinili Ekrem Čaušević, Jana Bušić i Dražen Babić. Također, iste

²⁸ Orhan Pamuk, *Kara Kitap*, Yapı Kredi Yayınları, Istanbul, 2018, str. 1. (dalje kao: *Kara Kitap*)

²⁹ Orhan Pamuk, *Crna knjiga*, Prevela s turskog Mirjana Marinković, Geopoetika, Beograd, 2008. (dalje kao: Marinković)

godine taj prijevod, prilagođen leksici bosanskog jezika, objavila je i izdavačka kuća Buybook u Sarajevu.³⁰

Analiza prijevoda

U nastavku ćemo preći na analizu prijevoda. Navodit ćemo primjere koji su nam tokom čitanja originala i upoređivanja sa prijevodima privukli pažnju te diskutirati rješenja koja su prevodioci pronašli. Tokom analize nailazili smo na rečenice zanimljive u pogledu sintakse, koje pokazuju da je prevodilac shvatio rečenicu u originalu. Također, u prijevodima smo naišli i na neke razlike i odstupanja od originala, kao i na razlike između samih prijevoda. Prvo ćemo navoditi rečenicu u izvornom obliku, a zatim i prijevode.

„Dışarıdan kış sabahının ilk sesleri geliyordu: Tek tük geçen arabalar ve eski otobüsler, poğaçacıyla işbirliği eden salepçinin kaldırırma konup kalkan güğümleri ve dolmuş durağının değnekçisinin düdüğü.“³¹

“S ulice su dopirali prvi zvuci zimskoga jutra: pokoji automobil i stari autobus, muklo udaranje o kaldrmu mjedenih vrčeva iz kojih su salepčije, udruženi s prodavačima lisnatih pogačica, nudili svoj topli napitak, zviždanje nadzornika parkirališta na stajalištu dolmuša.“³²

Riječ „dışarı“ u prijevodu sa turskog znači „spoljašnji prostor/ van“.³³ Imajući u vidu kontekst u kojem se spominje, prevodilac je to osjetio i lijepo preveo imenicom „ulica“. Genitivna veza „dolmuş durağının değnekçisinin düdüğü“ prevedena je kao „zviždanje nadzornika parkirališta na stajalištu dolmuša“. S obzirom na to da se ne nalazi ni u tekstu originala, imenica „parkiralište“ u prijevodu je bespotrebno ubačena i samo dovodi do gomilanja riječi.

Drugi prijevod iste rečenice glasi:

„Spolja su dopirali prvi zvuci zimskoga jutra: čuli su se retki automobili i stari autobusi, i pištaljka dispečera na stanici dolmuša; prodavac lepinja i salepdžija podizali su i spuštali na pločnik velike bakarne kazane.“³⁴

³⁰ Orhan Pamuk, *Crna knjiga*, Preveli s turskog Ekrem Čaušević, Jana Bušić i Dražen Babić, Buybook, Sarajevo, 2010. (dalje kao: Čaušević et al.)

³¹ Kara Kitap, str. 11.

³² Čaušević et al., str. 11.

³³ Marija Đinđić, *Yeni Türkçe-Sirpça sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2014, str.391 (dalje kao: Yeni Türkçe-Sirpça sözlük) i Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <http://sozluk.gov.tr/>

³⁴ Marinković, str. 15.

Prevodilac je, u prijevodu ove rečenice, ubacio predikat „čuli su se“. Leksičko dopunjavanje u prijevodu može biti uzrokovano različitim razlozima, a jedan od njih je svakako bolje razumijevanje teksta i dobivanje prihvatljivije rečenice. Izraz „tek tük geçen arabalar“ preveden je kao „retki automobili“. Što se tiče riječi „tek tük“ ona u turskom jeziku može imati značenje pridjeva „rijedak, malobrojan“ ili priloga „rijetko/ malo“³⁵, tako da prevodilac nije pogriješio u prijevodu same riječi, ali se ista u ovoj rečenici odnosi na glagol „geçmek“, a ne na imenicu „araba“. Također, pridjev „rijedak“ u funkciji atributa za imenicu „automobil“ označava određenu vrstu automobila „koja se ne viđa često“, tako da ta sintagma ima posve drugačije značenje od onog izraženog originalom. Da li je izraz „rijetki automobili“ standardni ili pak govorni jezik nametnulo nam se kao pitanje, a odgovor na to bismo ipak potražili nekom drugom prilikom u saradnji sa bosnistima.

„Uyku mahmurluğuyla Galip, karısının mavi yorgandan dışarı uzanan başına baktı.“³⁶

„Galip je, još snen, pogledao ženu kojoj jedino glava nije bila pokrivena plavim jorganom.“³⁷

Dio rečenice „karısının mavi yorgandan dışarı uzanan başına baktı“ preveden je ovako: „pogledao ženu kojoj jedino glava nije bila pokrivena plavim jorganom“. Glagol „bakmak“ zahtijeva dopunu u dativu³⁸, tako da se u ovom slučaju odnosi na imenicu „baş“ odnosno „glava“. Osim toga imamo i prvu genitivnu vezu „karısının başı“ pa se u tekstu originala kaže: „pogledao glavu svoje žene“, što imamo i u drugom prijevodu ove rečenice koji glasi:

„Pospan, Galip je promatrao glavu svoje žene koja je izvirivala ispod plavoga jorgana.“³⁹

Glagoli „promatrati“ i „gledati“ su nesvršenog vida, dok su glagoli „promotriti“ i „pogledati“ svršeni glagolski vid. Svršeni i nesvršeni glagolski vid se u turskom jeziku označava glagolskim vremenima ili perifrastičnom (opisnom) konjugacijom.⁴⁰ Perfekat na –di označava

³⁵ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 1304. i <http://sozluk.gov.tr/>

³⁶ Kara Kitap, str. 11.

³⁷ Marinković, str. 15.

³⁸ Vidi: Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 1996, str. 84 (dalje kao: *Gramatika suvremenoga turskog jezika*); Muharem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, Istanbul, 2009, str. 233-234. (dalje kao: *Türk Dil Bilgisi*)

³⁹ Čaušević et al., str. 11.

⁴⁰ *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, str. 312.

jednokratnu, svršenu prošlu radnju.⁴¹ S obzirom na to da je prilikom prevođenja djela veoma važno voditi računa i o kontekstu, ne možemo reći da je prevodilac napravio grešku upotrijebivši, u ovom slučaju, nesvršeni gl. vid.

Promjena u redu riječi jedna je od prevodilačkih transformacija. To je transformacija kod koje se redosljed riječi ciljnog jezika mijenja u odnosu na polazni jezik, a uvjetovana je gramatičkim pravilima jezika ili pak stilskim opredjeljenjem prevodioca.⁴² Ova transformacija veoma je česta kada se radi o prevođenju sa turskog na bosanski, hrvatski i srpski jezik i obrnuto, s obzirom na određene različitosti među tim jezicima. Primjer imamo u prijevodu sljedeće rečenice:

"Hafıza," diye yazmıştı bir köşe yazısında Celâl, "bir bahçedir."⁴³

U ovoj rečenici na turskom jeziku imamo upravni govor izražen pomoću gerunda na *diye*. Prijevodi ove rečenice glase:

“Sjećanje je vrt” napisao je Dželal u jednoj kolumni.⁴⁴

“Sjećanje je ”, zapisao je u jednoj kolumni Dželal „bašta“.⁴⁵

U oba prijevoda zadržan je upravni govor, i možemo reći da su naizgled slični. Ono što pravi razliku među njima je sljedeće: prvi prijevod je promjenom u redu riječi prilagođen uobičajenom rasporedu riječi i gramatičkim pravilima jezika cilja, dok je u drugom prijevodu zadržan redosljed riječi kao u rečenici na turskom jeziku. Inače, zadržavanje strukture turske rečenice u prijevodu, a naročito glagola na zadnjem mjestu, može dovesti do rečenice koja graniči sa gramatičkom prihvatljivošću i razumijevanjem. S obzirom na to da se u ovom slučaju radi o relativno kraćoj rečenici, to i nije toliko izraženo.

⁴¹ Perfektom na –di može se izraziti i nesvršena i iterativna gl. radnja u slučajevima kad se upotrebljava: s adverbijalima vremena, adverbijalima mjere, stepena i količine, te kad se želi istaći cilj, svrha ili efekat okončane radnje. Više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika. str. 262-265.

⁴² O prevodilačkim transformacijama više u : Hrustić, str. 127- 129.

⁴³ Kara Kitap, str. 11.

⁴⁴ Čaušević et al., str. 11.

⁴⁵ Marinković, str. 15.

„Affederseniz kardeşim, siz karımla nerede rastlaşmış ya da tanışmıştınız? Üç yıl önce sizin evinizde, Alâaddin'in dükkânından aldığı yabancı bir moda dergisinin içinde, birlikte gittiğiniz ortaokul binasında, elele tutuştunuz sinemanın girişinde...“⁴⁶

„Oprostite, dragi moj, gdje ste se susreli s mojom ženom? Prije tri godine, u vašoj kući. U stranom modnom časopisu koji je kupila u Aladinovu dućanu; u zgradi škole koju smo zajedno pohađali; na ulazu u kino pred kojim ste se držali za ruke...“⁴⁷

Uvodni dio prve rečenice „affederseniz kardeşim“ preveden je kao „dragi moj“. Riječ „kardeş“ čije je primarno značenje „brat/sestra“⁴⁸ u turskom jeziku upotrebljava se i kao uzvik dozivanja ili obraćanja nekome čije nam je ime nepoznato.⁴⁹ I to je jedan od izraza, baš kao i izrazi „abla“ i „abi“, koji se često upotrebljava prilikom oslovljavanja i karakterističan je za tursku kulturu. Ponekad predstavlja problem prilikom prevođenja na bosanski, hrvatski i srpski jezik, s obzirom na to da se ekvivalent ove riječi u navedenim jezicima upotrebljava samo kada se radi o rodbinskim vezama ili u žargonu mladih. Također, nije uobičajeno da se upotrebljava uz persiranje osobe kojoj se obraća. U drugom dijelu rečenice prevodilac je izostavio glagol „tanışmak“ i preveo samo glagol „rastlamak“. Prvi znači „upoznati se“⁵⁰, dok drugi ima značenje „susresti nekog“⁵¹ tako da to nisu istoznačni glagoli. Što se tiče druge rečenice, dio „birlikte gittiğiniz ortaokul binasında“ preveden je ovako: „u zgradi škole koju smo zajedno pohađali“. Glagol gitmek ima posvojni sufiks za drugo lice množine tako da se u originalu kaže: „zgrada škole koju ste zajedno pohađali“.

Drugi prevodilac istu rečenicu preveo je na sljedeći način:

„Izvinite, molim, gde ste vi to sreli ili upoznali moju ženu? -Pre tri godine u vašoj kući, u Aladinovom dućanu u kojem je kupila strani modni žurnal, u srednjoj školi u koju ste zajedno išli, na ulazu u bioskop u kome ste se držali za ruke...“⁵²

⁴⁶ Kara Kitap, str. 11.

⁴⁷ Čaušević et al., str. 12.

⁴⁸ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 771.

⁴⁹ <http://sozluk.gov.tr/>

⁵⁰ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 1281. i <http://sozluk.gov.tr/>

⁵¹ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 1126. i <http://sozluk.gov.tr/>

⁵² Marinković, str. 16.

Dio rečenice „affederseniz kardeşim“ u ovom slučaju preveden je kao „Izvinite, molim“ tako da je ovaj prevodilac u svom prijevodu riječ „kardeş“ izostavio. „Alâaddin'in dükkânından aldığı yabancı bir moda dergisinin içinde“, dio iz druge rečenice, u prijevodu je izražen ovako: „u Aladinovom dućanu u kojem je kupila strani modni žurnal“. Iako bi rečenica možda tako imala više smisla, s obzirom na to da je prirodnije da se ljudi susreću i upoznaju u dućanima, a ne u časopisima, očekivalo bi se da prevodioci transponiraju genitivnu vezu „dergisinin içinde“ kao i lokativ na riječi „dergi“. U originalu se kaže: „u modnom časopisu koji je kupila u Aladinovom dućanu“.

„Hayır, belki de Rüya'nın hafızası bu kadar kalabalık ve acımasız değildi; belki de hafızanın karanlık bahçesinin, güneş düşen tek köşesinde, şimdi Rüya'yla Galip bir sandal gezintisine çıkmışlardı.“⁵³

„Ne, možda Rujino pamćenje nije tako okrutno pretrpano; možda su ona i Galip upravo sada zaplovili u barci jedinim osunčanim zakutkom sjenovitog vrta njezinih sjećanja.“⁵⁴

„Ne, možda Rujina prošlost nije bila toliko okrutno pretrpana. Možda su u jednom uglu maglovite bašte sećanja, do koga je dopiralo sunce, Ruju i Galipa izveli u šetnju čamcem.“⁵⁵

„Kalabalık ve acımasız“ prevedeno je kao „okrutno pretrpano“ u prvom, odnosno „okrutno pretrpana“ u drugom prijevodu. U rečenici na turskom jeziku to su dva ravnopravna pridjeva povezana sastavnim veznikom „ve“ i nisu u zavisnom odnosu, odnosno jedan ne određuje drugi, već jedan dopunjuje drugi. Dalje, „hafızanın karanlık bahçesi“ prvi prevodilac je preveo kao: „sjenoviti vrt sjećanja“, a drugi: „maglovita bašta sjećanja“. Autor originala upotrijebio je pridjev „karanlık“ što označava nešto u potpunosti tamno, tj. mračno.⁵⁶ Iako su i „sjenovit“ i „maglovit“ pridjevi koji označavaju „odsustvo svjetlosti“ i imaju slično značenje, ipak nemaju tu jačinu izraženu upotrijebljenim pridjevom na turskom jeziku, tim prije što slijedi konstrukcija u kojoj se spominje „osvijetljenost“, te za njih postoje drugi izrazi u jeziku originala.⁵⁷

⁵³ Kara Kitap, str. 12.

⁵⁴ Čaušević et al., str. 12.

⁵⁵ Marinković, str. 16.

⁵⁶ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 768.

⁵⁷ Npr. gölgeli- sjenovit (Gölgeli bir bahçeye sahip olmak, ağaç yetiştiremeyeceğiniz anlamına gelmez.)
Sisli- maglovit (Sisli bir sabah, günün bulutlu olacağını göstermez.)

Riječ „hafıza“⁵⁸ javlja se dva puta u rečenici na turskom. Ono što možemo primijetiti je sljedeće: prvi prevodilac je istu riječ prvi put preveo kao „pamćenje“, a drugi put kao „sjećanje“. Drugi prevodilac je pak preveo kao „prošlost“, dok je drugi put upotrijebio imenicu „sjećanje“.

Dio rečenice „belki ... şimdi Rüya'yla Galip bir sandal gezintisine çıkmışlardı“ u drugom prijevodu glasi: „Možda su... Ruju i Galipa izveli u šetnju čamcem.“ Za poticanje na radnju, odnosno za vršenje radnje na nečiji poticaj, u turskom jeziku upotrebljava se faktitiv-kauzativ. Iako je u prijevodu tako preneseno („izveli u šetnju“), u originalu nije izraženo to glagolsko stanje. Predikat je izražen običnim pluskvamperfektom.

„Sandaldan denize uzanan ve birbirine benzeyen ayaklarının ve ince bileklerinin altından ağır ağır deniz akardı; yosunlar, yedi renkli mazot lekeleri, küçük ve yarı saydam çakıltaşları ve üstünde Celâl'in yazısı var mı diye baktıkları okunaklı gazete parçaları.“⁵⁹

„More je sporo promicalo ispod njihovih skoro istih jednakim nožica nežnih članaka pruženih nad vodom; mlade žene, modrozeleno mrlje mazuta, sitan i gotovo providan šljunak i novine, čiji su se delovi mogli pročitati, a u koje su gledali pitajući se da li je to možda nešto što je Dželal napisao.“⁶⁰

U prijevodu se nalazi sintagma „mlade žene“. U originalnom tekstu to se nigdje ne spominje i nema izraza koji bi je potencijalno mogao označavati. S obzirom na to da riječ „yosun“, koja ima značenje „mahovina/ alge“⁶¹, nije prevedena u njenom osnovnom ili nekom sličnom značenju moguće je da se radi o pogrešnoj interpretaciji te riječi. Izraz „yedi renkli mazot lekeleri“ prevodilac je preveo kao: „modrozeleno mrlje mazuta“. Navedeni izraz ne označava „modrozeleno“ niti neku određenu boju, već se odnosi na nešto što ima sedam (neodređenih) boja. Iako je „modrozeleno“ jedna od specifičnih boja mazuta, ovdje u tekstu to nije precizirano.

⁵⁸ hafıza- pamćenje, sjećanje; Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 598. i <http://lugatim.com/s/haf%C4%B1za>

⁵⁹ Kara Kitap, str.12.

⁶⁰ Marinković, str.16.

⁶¹ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1472. i <http://sozluk.gov.tr/>

„Pod njihovim nježnim i gotovo jednakim nožicama, koje su se njihale s ruba barke, lagano su protjecali more, alge, mazutne mrlje u sedam boja, mali i gotovo prozirni obluci i poderane novine na koje su bacali poglede ne bi li ugledali Dželalovo ime.“⁶²

Što se tiče ovog prijevoda, osvrnut ćemo se na dio rečenice „üstünde Celâl'in yazısı var mı diye baktıkları okunaklı gazete parçaları“ koji je preveden ovako: „poderane novine na koje su bacali poglede ne bi li ugledali Dželalovo ime“. Pridjev „okunaklı“ u prijevodu znači „čitljiv, odnosno nešto što je napisano tako da se može pročitati“⁶³, a u ovom kontekstu označava novine na kojima se još uvijek razaznavao tekst pa se ponešto moglo pročitati. Tu riječ prevodilac je izostavio u svom prijevodu, dok je „gazete parçaları“ - „komadi novina“ preveo kao: „poderane novine“. „Celâl'in yazısı“ označava nešto što je Dželal napisao, a imajući u vidu kontekst djela u ovom slučaju to bi bilo „Dželalov članak“.

„ O zamanlar Dede, nar rengi şişenin içindeki o sihirli söz verdiği gibi sokaktan getirebilseydi, Galip sıvıyı Birinci Dünya Savaşı'nın zeplinleri, topları ve çamurlu ölüleriyle dolu eski ve tozlu 'Illustration' mecmualarının, Melih Amcanın Paris'ten ve Fas'tan yolladığı kartpostalların ve Vasıf'ın Dünya gazetesinden resmini kestiği yavrusunu emziren orangutanın ve Celâl'in gazetelerden kestiği tuhaf insan yüzlerinin üzerine dökmek isterdi.“⁶⁴

„Da je djed, kao što je obećao, mogao donijeti taj čarobni prah u bočici boje nara, Galip bi ga posuo po cepelinima iz Prvoga svjetskog rata, po starim i prašnjavim časopisima Illustration s mnoštvom fotografija topova i leševa u blatu, po razglednicama koje je amidža Melih slao iz Pariza i Maroka i po orangutanki koja je na slici što ju je Vasif izrezao iz časopisa Svijet došla mladunče, te po fotografijama ljudi neobičnih crta lica koje je Dželal izrezivao iz novina.“⁶⁵

Počet ćemo od sintagme „sihirli ecza“ koja je prevedena kao: „čarobni prah“. Riječ „ecza“ označava neki „farmaceutski materijal/ hemikalije“, koje mogu biti u čvrstom ili tečnom stanju.⁶⁶ U tekstu originala nije naznačeno o čemu je tačno riječ, međutim u nastavku teksta

⁶² Čaušević et al., str.12.

⁶³ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1032. i <http://lugatim.com/s/okunaklı%C4%B1>

⁶⁴ Kara Kitap, str. 13.

⁶⁵ Čaušević et al., str. 13.

⁶⁶ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 446. i <http://sozluk.gov.tr/>

navodi se riječ „sıvı“ koja u prijevodu znači „tečnost“⁶⁷, pa prema tome radi se o „čarobnoj tekućini ili napitku“, a ne o prahu kako je navedeno u prijevodu. Prevodilac je u prijevodu izostavio riječ „sokak“. U tekstu originala spominju se dva časopisa, od kojih jedan ima naziv na engleskom (Illustration), a drugi na turskom jeziku (Dünya). Ono što možemo primijetiti je to da je prevodilac naziv časopisa koji je na turskom jeziku preveo, dok je drugi ostavio u izvornom obliku.

Dio rečenice „Galip sıvıyı Birinci Dünya Savaşı'nın zeplinleri, topları ve çamurlu ölüleriyle dolu eski ve tozlu 'Illustration' mecmualarının ... üzerine dökmek isterdi“ prevodilac je u prijevodu izrazio ovako: „Galip bi ga posuo po cepelinima iz Prvoga svjetskog rata, po starim i prašnjavim časopisima Illustration s mnoštvom fotografija topova i leševa u blatu“. U prijevodu je ubačena riječ „fotografija“. Nadalje, sintagma „Birinci Dünya Savaşı'nın zeplinleri“ nije objekat u rečenici već određuje riječ „mecmua“, odnosno ima istu funkciju kao i „topları ve çamurlu ölüleri“, što bi u prijevodu bilo „stari i prašnji časopisi puni blatnjavih leševa, topova i cepelina iz Prvog svjetskog rata“.

„Da je deda tada, kako je obećavao, mogao da iz varoši donese taj čarobni prah u bočici boje nara, Galip bi pozeleo da njime zaspe prašnjave svežnjeve starih brojeva Ilustracija, magazina punih cepelina iz Prvog svetskog rata, topova i leševa u blatu, razglednice koje je stric Melih slao iz Pariza i Fesa, orangutanku koja doji mladunče, čiju je sliku Vasif isekao iz novina Dunje, i čudna ljudska lica koja je Dželal isecao iz novina.“⁶⁸

Što se tiče ovog prijevoda, i ovdje za sintagmu „sihirli ecza“ važi isto što je navedeno i za prvi prijevod. Riječ „sokak“ prevedena je kao „varoš“. Između te dvije riječi u dubljoj usporedbi postoji razlika kako u jeziku prijevoda, tako i u turskom jeziku (s obzirom na to da u oba jezika postoje riječi u istom obliku). „Sokak“ je ulica, dok je „varoš“ predgrađe, jedna vrsta naselja.⁶⁹ Sintagmu „Dünya gazetesi“ prevodilac je preveo kao: „novine Dunje“. Riječ „dünya“ znači „svijet“⁷⁰, tako da u prijevodu imamo pogrešnu interpretaciju navedene riječi.

⁶⁷ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1195. i <http://sozluk.gov.tr/>

⁶⁸ Marinković, str.17.

⁶⁹ Vidi: Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1208 i 1401. ; <http://sozluk.gov.tr/>

⁷⁰ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 436. i <http://sozluk.gov.tr/>

„ Sonra, Anneyle Baba, Dededen her geçen gün bir tanesi daha yıkılan boyası dökülmüş eski ahşap evlerden sözeder gibi söz ederlerdi.“⁷¹

„Poslije bi otac i majka razgovarali o djedu kao da razgovaraju o starim, drvenim, oljuštenim kućama koje su iz dana u dan sve više propadale.“⁷²

„Kasnije će otac i majka o dedi razgovarati kao da pričaju o oronulim istanbulskim kućama, građenim od drveta, koje iz dana u dan sve više propadaju.“⁷³

Sintagmu „oljuštene kuće“, u prvom prijevodu, prevodilac je naveo kao ekvivalent izrazu „boyası dökülmüş evler“. Iako pridjev „oljušten“ postoji u ciljnom jeziku u ovoj rečenici nije adekvatno upotrijebljen. Može se pretpostaviti da se pod pojmom „oljuštena kuća“ misli na to da se „oljuštila boja“, kao što je navedeno i u originalnom tekstu, međutim možda bi u prijevodu bolje odgovaralo da je prevedeno odnosnom rečenicom.

U drugom prijevodu izostavljena je riječ „eski“, što znači „stari“⁷⁴, a ubačen je atribut „istanbulskim“. U tekstu originala ne navodi se da se radi o „istanbulskim kućama“. Zapazili smo i da je prevodilac predikat izražen imperfektom (na r-di) preveo futurom. Ovaj imperfekat označava nesvršenu prošlu radnju, a u jeziku prijevoda podudara se sa kondicionalom prvim.⁷⁵ Zanimljivo je to što je prevodilac upotrijebio buduće vrijeme pri prevođenju događaja iz prošlosti.

„Lacivert bir yağmur rüyada hiç durmadan yağdığı için Dedenin saçları ve sakalları sürekli uzuyordu.“⁷⁶

„U snu nije prestajala padati tamnoplava kiša, pa su djedu neprestance rasli brada i kosa.“⁷⁷

„Budući da je u tamnoplavom snu kiša neprekidno padala, dedina kosa i brada su stalno rasle.“⁷⁸

⁷¹ Kara Kitap, str.13.

⁷² Čaušević et al., str.13.

⁷³ Marinković, str.17.

⁷⁴ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 480 i <http://sozluk.gov.tr/>

⁷⁵ Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 272-275.

⁷⁶ Kara Kitap, str. 15.

⁷⁷ Čaušević et al., str. 16.

⁷⁸ Marinković, str. 19.

Prvi dio rečenice „Lacivert bir yağmur rüyada hiç durmadan yağdığı için“ u prvom prijevodu preveden je ovako: „Budući da je u tamnoplavom snu kiša neprekidno padala“. U turskom jeziku pridjev u funkciji atributa uvijek dolazi ispred imenice na koju se odnosi. U ovoj rečenici riječ „lacivert“ odnosi se na imenicu „yağmur“, pa bi to bilo „tamnoplava kiša“, a ne „tamnoplavi san“ kako stoji u prijevodu.

„Çok sonra, birbirlerini bu ilk görüşlerinden Galip'in hesabıyla 19 yıl, 19 ay, 19 gün sonra evlendikten de çok sonra, bazı sabahlar Galip yanında uyuyan karısının yastığa gömülmüş başını gördüğünde, Rüya'nın üzerindeki yorganın mavisıyla, berberin Dededen çıkarıp kendisine taktığı örtünün mavisinin kendisine aynı huzursuzluğu verdiğini düşünmüş, ama bu konuda karısına bir şey söylememiştii; belki de Rüya'nın böyle belirsiz bir nedenle yorgan kılıflarını değiştirmeyeceğini bildiği için.“⁷⁹

„Mnogo godina poslije, po Galipovu računu 19 godina, 19 mjeseci i 19 dana nakon njihova prvog susreta, mnogo godina i nakon što su se vjenčali, kad god bi rano ujutro ugledao pokraj sebe Ruju kako spava glave uronjene u jastuk, Galip bi osjetio kako ga na isti način uznemiruje plava boja njezina jorgana poput one na prekrivaču koji je brico skinuo s djeda i obavio oko njega, no o tome joj nije rekao ni riječi, možda i stoga što je znao da neće promijeniti navlaku za jorgan samo zbog tako neuvjerljiva razloga.“⁸⁰

Dio rečenice „bazı sabahlar... gördüğünde“ prevodilac je preveo ovako: „kad god bi rano ujutru ugledao“. Riječ „bazı“ u turskom jeziku je zamjenica koja znači „neki“, a također može imati i značenje priloga „ponekad, s vremena na vrijeme“⁸¹, tako da u originalu nije rečeno „kad god“, kako je navedeno u prijevodu.

„Mnogo kasnije, po Galipovom računu mnogo posle venčanja koje je bilo nakon 19 godina, 19 meseci i 19 dana od tog njihovog prvog susreta, nekih jutara kad bi gledao svoju ženu kako pored njega spava glave uronjene u jastuk, pomišljao je da mu plava boja Rujinog jorgana izaziva isti onakav nespokoj kao i plavo-beli prekrivač koji je berberin skidao s dede i stavljao njemu oko vrata, mada joj o

⁷⁹Kara Kitap, str. 19.

⁸⁰ Čaušević et al., str. 22.

⁸¹ Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 157. i Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 190.

tome nikad ništa nije rekao. Možda zato što je znao da Ruja ne bi promenila navlake za jorgan zbog tako maglovitog razloga.⁸²

U ovom prijevodu dio rečenice „birbirlerini bu ilk görüşlerinden Galip'in hesabıyla 19 yıl, 19 ay, 19 gün sonra evlendikten de çok sonra“ izražen je ovako: „mnogo posle venčanja koje je bilo nakon 19 godina, 19 meseci i 19 dana od tog njihovog prvog susreta“. U originalu na turskom jeziku kaže se „19 godina, 19 mjeseci i 19 dana nakon tog njihovog prvog susreta“, a ne da je „vjenčanje bilo 19 godina nakon prvog susreta“. Sintagma „belirsiz bir neden“ prevedena je kao „maglovit razlog“. Tačno je da je izraz „maglovit“ jedno od značenja pridjeva „belirsiz“. Međutim, u jeziku prijevoda „maglovit“ nije pridjev koji baš najbolje odgovara imenici „razlog“, tako da bi u prijevodu možda bilo bolje upotrijebiti neko drugo značenje, npr. „nejasan“ ili pak, udaljavajući se malo od rječničkog značenja, prevesti pridjevom „nelogičan“.

„Siyasete bulaşmış oğlunu hapisten kurtarmak isteyen bir baba ile hakime verilecek rüşvetin neden karardan önce verilmesi gerektiğini soran bir demir tüccarından sonra arayan İskender de Celal'e ulaşmak istiyordu.“⁸³

Ovu rečenicu prevodilac je preveo na sljedeći način:

„Tek poslije jednog trgovca željezom koji je pitao zbog čega sucu treba dati mito prije nego što donese presudu, nazvao je Iskender. I on je htio stupiti u kontakt s Dželalom.“⁸⁴

Glagol „ulaşmak“ koji u prijevodu sa turskog jezika znači „stići/ doći/ dosegnuti“⁸⁵ prevodilac je, imajući u vidu kontekst kao i to da tekst prenese u duhu ciljnog jezika, lijepo preveo kao „stupiti u kontakt“.

Ponekad se cijele rečenice originalnog teksta u prijevodu spajaju ili razlažu. Razlog za to može biti zadržavanje smisla rečenice, a ponekad može biti riječ i o razlozima stilske prirode, npr. ubjeđenje prevodioca da će dobiti stilski ljepši ili pak jasniji prijevod.⁸⁶ Tako u ovom primjeru, u originalnom tekstu imamo jednu izjavnu rečenicu, a prevodilac je istu u prijevodu rastavio na dvije rečenice. Izbjegavanje još jedne odnosne rečenice, s obzirom na to da se u

⁸² Marinković, str. 25.

⁸³ Kara Kitap, str. 29.

⁸⁴ Čaušević et al., str. 34.

⁸⁵ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 1372.

⁸⁶ Više u: Hrustić, str. 131-133.

rečenici na turskom jeziku nalaze četiri participa,⁸⁷ mogao bi biti razlog tome. Međutim, ne može a da se ne primijeti da prvi dio rečenice: „Siyasete bulaşmış oğlunu hapisten kurtarmak isteyen bir baba“ nije nikako preveden.

Drugi prijevod iste rečenice glasi:

„I Iskender, koji je zvao posle jednog trgovca gvoždem koji je pitao zašto pre donošenja presude treba dati mito sudiji i posle njega oca koji je želeo da sina koji se upetljao u politiku spase zatvora, hteo je da dođe do Dželala.“⁸⁸

Što se tiče ovog prijevoda, dio originalnog teksta koji je u prvom prijevodu izostavljen u ovom je preveden. Međutim, nije baš najjasnije šta je prevodilac mislio pod izrazom „posle njega oca“. Ovdje je zamjenica „on“ u genitivu/ akuzativu, odnosno „njega“, suviše ubačeno.

„Düğmeciye gitmiş, manifaturacıya, mor düğme almaya, caminin önünden geçerek, tabii söylemişti, bu soğukta, böyle üşütmüş olmalı; öksürüyördü da; sigara da içiyordu,; bir paket,; evet, suratı bembeyazdı; a, hayır, Galip kendi suratının da ne kadar beyaz olduğunu bilmiyordu; Rüya ile bu sağlıksız hayata ne zaman son vereceklerini de.“⁸⁹

„İşla je u prodavaonicu tkanina, u trgovinu dugmadima da kupi ljubičastu dugmad, prošla je pokraj džamije; dakako da je to rekla; bit će da se tako i prehladila na ovoj studeni; kašljala je, usto i pušila, kutiju; da, bila je blijeda kao krpa; ah, ne, Galip ne zna da je i on tako blijed; ni to kad će Ruja i on prestati s tim nezdravim životom.“⁹⁰

„İşla je proşavşı pored džamije u prodavnicu dugmadi, kod manifakturiste da kupi ljubičasto dugme, naravno, rekla je. Mora da se prehladila na ovoj hladnoći. I kašljala je i pušila, jednu paklicu. Da, lice joj je bilo bledo kô krpa. A ne, Galip nije znao koliko joj je lice bledo, ni kad će Ruja prestati sa tim nezdravim životom.“⁹¹

⁸⁷ O participima i načinu njihovog prevođenja više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 319-325.

⁸⁸ Marinković, str. 37.

⁸⁹ Kara Kitap, str. 37.

⁹⁰ Čaušević et al., str. 43.

⁹¹ Marinković, str. 46.

Izraz „bembeyaz“ može imati značenje pridjeva „bijel bjelcat“ ili priloga „sjajno, blještavo“⁹². Oba prevodioca su prepoznala i u ciljni jezik lijepo prenijela frazemom „blijed kao krpa“.

Dio rečenice „Galip kendi suratnım da ne kadar beyaz olduđunu bilmiyordu“ u drugom prijevodu glasi: „Galip nije znao koliko joj je lice bleđo“. „Kendi“ je posvojno- povratna zamjenica koja u poziciji ispred imenice s posvojnım sufiksom pojačava značenje posvojnosti.⁹³ Zamjenica „kendi“ u ovom slučaju pokazuje nam da postoji anaforička veza između subjekta i objekta, odnosno da se radi o jednom te istom licu. Također, tu je i partikula „da“ koja služi za pojačavanje značenja, tako da se u ovom dijelu kaže: „Galip nije znao da je i on tako blijed“. Dalje, „Rüya ile bu sađlıksız hayata ne zaman son vereceklerini de“ u prijevodu je izraženo ovako: „ni kad će Ruja prestati sa tim nezdravım životom.“ Veznik „ile“ kao i posvojni sufiks za treće lice množine na glagolu „vermek“ ukazuje na to da subjekat ovog dijela rečenice nije samo Ruja već i Galip, kao što je navedeno i u prvom prijevodu.

„Evdedir,“ dedi sonra Galip. „Ben bir koşu eve gidip getireyim.“

„Telefonunuz cevap vermiyordu,“ dedi Hale Hala, ama Galip merdivenleri gerisin geri iniyordu.

„Peki, ama çabuk ol!“ dedi Hale Hala. „Esmā Hanım senin böreklerini kızartıyor.“⁹⁴

Prvi prijevod navedenih rečenica glasi ovako:

„Kod kuće je“, reče potom Galip. „Da otrčim kući i dovedem je?“

„Dobro, ali brzo!“ reče tetka Hale. „Gospođa Esmā će ti ispeći burek.“

„Niko se ne javlja na vašem broju“, rekla je, mada je Galip već silazio niz stepenice.⁹⁵

„Da otrčim kući i dovedem je?“ prijevod je rečenice: „Ben bir koşu eve gidip getireyim.“ Ono što možemo primijetiti je to da je u originalnom tekstu ovo izjavna rečenica, dok je u prijevodu upitna rečenica. U rečenici na turskom jeziku nema upitne partikule „mi“, kao ni

⁹² Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 199. i <http://sozluk.gov.tr/>

⁹³ Više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 163- 165. i Türk Dil Bilgisi, str. 272- 274.

⁹⁴ Kara Kitap, str. 35.

⁹⁵ Marinković, str. 44.

znaka pitanja. Glagol „getirmek“ izražen je optativom, glagolskim načinom kojim se izražava želja ili poticaj.⁹⁶ Međutim, s obzirom na to da sam prijevod odgovara originalnoj rečenici moguće je i da je ovdje riječ o tehničkoj grešci.

U trećoj rečenici dio „... ama Galip merdivenleri gerisin geri iniyordu“ u prijevodu glasi: „mada je Galip već silazio niz stepenice“. U jeziku prijevoda veznik „mada“ je veznik dopusne rečenice, a veznik „ama“⁹⁷ koji je upotrijebljen u originalnoj rečenici je veznik suprotnih rečenica. Također, uočavamo i da su u prijevodu prvo navedene četvrta i peta, a zatim treća rečenica originalnog teksta.

Navest ćemo i prijevod drugog prevodioca koji glasi:

„Doma je“, reče Galip nešto kasnije. „Skoknut ću onamo i dovesti je.“

„Niko se kod vas ne javlja“, reče tetka, ali je Galip već pojurio niza stube.

„Dobro, ali požuri se!“, viknu tetka. „Gospođa Esmâ već ti podgrijava burek.“⁹⁸

Što se tiče ovog prijevoda, osvrnut ćemo se samo na rečenicu „Ben bir koşu eve gidip getireyim.“ koja je prevedena: „Skoknut ću onamo i dovesti je.“ Izraz „bir koşu“ je prilog, a u prijevodu sa turskog znači „vrlo brzo/ za tren oka/ hitro“⁹⁹. Prevodilac je dio „bir koşu gitmek“ prepoznao kao frazem i u ciljni jezik prenio izrazom „skoknuti“.

„Otuz yıldır, günde on dört saat vızır vızır işleyen köşedeki dükkânında çalışıyor, pazar öğleden sonraları, herkes radyodaki futbol maçını dinlerken, saat iki buçuk ile dört buçuk arasında evinde uyuyordu.“¹⁰⁰

„Ima već trideset godina kako radi u tom dućanu na uglu, koji dvadeset četiri sata na dan radi punom parom, a nedjeljom popodne, između dva i pol i četiri i pol, odspava kod kuće jer u to vrijeme svi slušaju prijenose nogometnih utakmica na radiju.“¹⁰¹

⁹⁶ O optativu više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 292- 294.

⁹⁷ Ekvivalentni veznici u jeziku prijevoda su: „a“, „ali“, i „no“.

⁹⁸ Čaušević et al., str. 42.

⁹⁹ <http://sozluk.gov.tr/>

¹⁰⁰ Kara Kitap, str. 45.

¹⁰¹ Čaušević et al., str. 55.

„On već trideset godina radi u svojoj prodavnici na uglu, u kojoj četrnaest sati vrvi kao u košnici, da bi nedeljom popodne, između pola tri i pola pet, dok svi slušaju prenos fudbalske utakmice na radiju, spavao kod kuće.“¹⁰²

U prvom prijevodu „on dört saat“ prevedeno je kao „dvadeset četiri sata“. U originalu se kaže „četrnaest sati“. Ovo je, vjerovatno, samo slučajna omaška prevodioca. Dalje, „vızır vızır“ je prilog koji u prijevodu sa turskog znači „neprekidno, konstantno“.¹⁰³ Oba prevodioca su to prepoznala i lijepo izrazila frazemima. Prvi prevodilac je za taj dio rečenice upotrijebio frazem „raditi punom parom“, a drugi „vrvi kao u košnici“.

Drugi dio rečenice, koji bi mogao biti i zasebna rečenica, a glasi: „... pazar öğleden sonraları, herkes radyodaki futbol maçını dinlerken, saat iki buçuk ile dört buçuk arasında evinde uyuyordu“ prvi prevodilac je preveo uzročnom rečenicom: „... a nedjeljom popodne, između dva i pol i četiri i pol, odspava kod kuće jer u to vrijeme svi slušaju prijenose nogometnih utakmica na radiju.“ U turskom jeziku gerund na „iken“ označava gl. radnju koja se dešava uporedo sa radnjom izraženom korelativnim predikatom.¹⁰⁴ U jeziku prijevoda to bi bio ekvivalent vremenskoj rečenici s veznicima „kad“ i „dok“.¹⁰⁵

„Hayır,“ dedi Hale Hala. „Bu kadar da değil.“

„Bana Rüya söyledi, biliyorum,“ dedi Melih Amca.¹⁰⁶

Prijevod ovog upravnog govora glase:

1. „Nije“, rekla je tetka Hale. „Predaleko si otišao.“

„Ne znam, Ruja mi je to rekla“, odvrati amidža Melih.¹⁰⁷

2. „Ne“, odvrati tetka Hale. „Nije dotle došlo.“

„Ruja mi je rekla, znam“, reče stric Melih.¹⁰⁸

¹⁰² Marinković, str. 55.

¹⁰³ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1409. i <http://sozluk.gov.tr/>

¹⁰⁴ O ovom gerundu više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 390- 394. i Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

¹⁰⁵ Također, može se prevoditi i gl. prilogom sadašnjim (-çi).

¹⁰⁶ Kara Kitap, str. 39.

¹⁰⁷ Čaušević et al., str. 46.

¹⁰⁸ Marinković, str. 48.

Između ova dva prijevoda nema velike razlike, osim što u prvom stoji oblik „ne znam“, a u drugom prijevodu je isti glagol u pozitivnom obliku („znam“). U originalnom tekstu glagol je u pozitivnom obliku („biliyorum“).

„Sen de mi buradaydın, merhaba!“¹⁰⁹

„Pozdravljam te, jesi li i ti ovde bio?“¹¹⁰

„Zdravo, otkud ti ovdje!“¹¹¹

Ova kratka rečenica primjer je dva različita prijevoda. Rečenica na turskom jeziku izražena je u perfekatskom obliku. Prvi prevodilac je tako izrazio i u ciljnom jeziku, dok je drugi prenio kao da je riječ o prezentu. Iako se perfektom na –di izražava radnja koja se okončala prije momenta govora, turski perfekt ponekad može imati i značenje sadašnjeg vremena. Npr. prilikom poklanjanja nečega u turskom jeziku može se reći „hediye ettim“. U istoj situaciji mi kažemo „poklanjam ti“. To bi bila dubinska značenja gl. vremena. Također, drugi prijevod, odnosno upotreba sadašnjeg vremena u ovoj rečenici više odgovara duhu ciljnog jezika, dok bi prvi prijevod bio doslovno prenošenje.

„Evden çıkarken Galip telefonu açık bırakmayı düşledi, ama bırakmadı. „Çaldırdım, çaldırdım meşgul çıktı!“ derse Suzan Yenge, „Rüya telefonu iyi kapamamış,“ derim, „bilirsiniz, dalgındır, her şeyi unuttur.“¹¹²

„Napuštajući kuću, razmišljao je o tome da ne spusti telefonsku slušalicu. Kaže li strina Suzan da je “zvala i zvala, ali je uvijek bilo zauzeto”, reći će: “Ruja nije dobro spustila slušalicu. Ta znate da je rastresena, sve zaboravlja.” No ipak to nije učinio.“¹¹³

„Dok je izlazio uz kuće, Galip je pomislio da ostavi otvoren telefon. – Ako strina Suzan bude rekla “zvala sam i zvala, ali je bilo zauzeto” – ja ću odgovoriti: “Ruja nije dobro spustila slušalicu. Znate da je rasejana , sve zaboravlja.”¹¹⁴

Izraz „telefonu açık bırakmak“ prevodilac je, u drugom prijevodu, prenio doslovno kao „ostaviti otvoren telefon“. Tačno je da pridjev „açık“ znači „otvoren“¹¹⁵, kao i da je „ostaviti“

¹⁰⁹ Kara Kitap, str. 11.

¹¹⁰ Marinković, str. 16.

¹¹¹ Čaušević et al., str. 12.

¹¹² Kara Kitap, str. 59.

¹¹³ Čaušević et al., str. 71.

¹¹⁴ Marinković, str. 71.

jedno od značenja glagola „birakmak“¹¹⁶. U ovom slučaju riječ je o frazemu. Prvi prevodilac je to prepoznao i preveo kao „ne spustiti telefonsku slušalicu“. Međutim, treba imati u vidu i to da u govornom jeziku možemo upotrijebiti izraz „ostaviti otvoren telefon“, a ovdje u primjeru imamo razgovor. Dakle, nije riječ o autorovom govoru nego o govoru likova tako da ne možemo reći da je drugi prevodilac pogriješio u svom prijevodu.

Dio prve rečenice „ama birakmadı“ u drugom prijevodu je izostavljen, a prvi prevodilac je prenio kao zasebnu rečenicu na kraju ovog dijela teksta, odnosno nakon druge rečenice.

O zaman, az arkamızda, Babaañneyle karřılıklı iki baca gibi sigara tütürüp radyoyu dinleyerek tek bacağı kısa koltuğunda oturan Dede, "Vasıf gene Galip'i korkuttu," derdi, kendisini dinlemeyen Babaañneye ve meraktan çok alışkanlıkla sorardı: "Kaç araba saydınız bakayım?"¹¹⁷

Djed je običavao sjediti tik iza nas, sučelice neni, u naslonjaču čija je jedna noga bila kraća; svirao je radio, a on i nena otpuhivali bi kolute dima kao dva dimnjaka. „Vasif je opet uplašio Galipa“, kazao bi djed neni koja ga nije slušala i - po navici, ne iz radoznalosti - upitao: „Da vidim, koliko ste automobila nabrojili?“¹¹⁸

U ovom prijevodu dio rečenice „radyoyu dinleyerek“ preveden je kao: „svirao je radio“. Glagol „dinlemek“ u prijevodu znači „slušati, čuti“¹¹⁹, a imenica „radyo“ je u ovom slučaju objekat. Također, gerund na „(y)arak“ spada u infinitne glagolske forme i u ciljnom jeziku ekvivalent je gl. prilogu sadašnjem na –cı i , rjeđe, gl. prilogu prošlom na –vşı¹²⁰. „I - po navici, ne iz radoznalosti – upitao“ navedeno je kao ekvivalent dijelu rečenice: „ve meraktan çok alışkanlıkla sorardı“. U originalu se kaže „više po navici nego iz radoznalosti“, tj. nema potpune negacije imenice „merak“. Rečenica "Kaç araba saydınız bakayım?" u prijevodu glasi: „Da vidim, koliko ste automobila nabrojili?“ Jedno od osnovnih značenja glagola „bakmak“ jeste „vidjeti“¹²¹, međutim možda bi u prijevodu prirodnije bilo upotrijebiti glagol „čuti“, s obzirom na to da se odgovor na postavljeno pitanje „ne može vidjeti“.

¹¹⁵ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 42.

¹¹⁶ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 211.

¹¹⁷ Kara Kitap, str. 13.

¹¹⁸ Čaušević et al., str. 14.

¹¹⁹ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 400.

¹²⁰ Označava način i okolnosti vršenja glagolske radnje. Može se prevoditi i načinsko- omogućivačkom rečenicom s veznikom „tako što“ ili konstrukcijom „na način da“. Više u: : Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 382- 385.

¹²¹ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 163. i <https://sozluk.gov.tr>

„Vasif je opet preplašio Galipa”, oglasio bi se tada deda, koji je slušao radio sedeći u fotelji s jednom nogom na tabureu dok su malo iza naših leđa on i baba kao dva naspramna odžaka zajedno pušili i, više po navici nego što ga interesuje, pitao bi babu koja ga nije slušala: „Koliko reče da ima automobila?“¹²²

Dio rečenice „tek bacağı kısa koltuğunda oturan Dede“ prevodilac je u prijevodu izrazio ovako: „deda, koji je sedeći u fotelji s jednom nogom na tabureu“. „Koltuk“ je izraz za „fotelju/ stolicu sa naslonom“¹²³, što je prevodilac ovdje i preveo, međutim u prijevodu je ubacio i riječ „tabure“, a to se ne nalazi u originalnom tekstu. Moguće je da je ovaj prijevod nastao omaškom.

'İster İnan İster İnanma' köşesini hazırladığı yıllarda tamamen yalnızdı Celâl Bey. Size bir başkasından işittiğim değil, bizzat tanık olduğum bir sahneyi anlatayım."¹²⁴

"Dok je uređivao i vodio rubriku *Vjerovali ili ne*, gospodin Dželal bio je posve sam. Opisat ću vam jedan prizor koji nisam čuo od drugih, nego sam mu osobno nazočio."¹²⁵

"U vreme kad je pripremao 'Verovali ili ne', Dželal nije imao nikoga. Prepričaću vam jedan događaj kome sam lično bio svedok."¹²⁶

„Tamamen yalnızdı Celâl Bey“ u prvom prijevodu glasi: „gospodin Dželal bio je posve sam“, a drugi prevodilac je isti dio prenio ovako: „Dželal nije imao nikoga“. U turskom jeziku „yalnız“ je pridjev¹²⁷, a u prijevodu znači „sam, usamljen“¹²⁸. Ipak, isti smisao prenesen je i jednim i drugim prijevodom. Prvi dio druge rečenice originalnog teksta („başkasından işittiğim değil“) drugi prevodilac je izostavio, ali može se reći da je zadržan smisao i u prijevodu ove rečenice s obzirom na to da se informacija iz prvog dijela može posmatrati kao pojačivač značenja sadržaja drugog dijela rečenice.

¹²² Marinković, str. 18.

¹²³ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 850.

¹²⁴ Kara Kitap, str. 91.

¹²⁵ Čaušević et al., str. 114.

¹²⁶ Marinković, str. 112.

¹²⁷ Također može imati i značenje priloga (samostalno, nezavisno), a u istom obliku može biti i veznik (ali).

¹²⁸ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1425.

„Bu kıyametimsi kargaşanın içinde Şirketi Hayriye'den kalma yan yatmış gemi leşleriyle gazoz kapağı ve deniz anası tarlaları görülecek.“¹²⁹

„U tom apokaliptičnom haosu vidjet će se nagnute olupine brodova „Sretne kompanije“ koji su nekoć prometovali Bosforom te polja metalnih čepova s boca osvježavajućih napitaka i jata meduza.“¹³⁰

Možemo primijetiti da je u ovom prijevodu rečeno više nego u originalnom tekstu. U rečenici na turskom ne nalazi se dio: „koji su nekoć prometovali Bosforom“, naveden u prijevodu. Može biti da je prevodilac ovaj dio ubacio kako bi olakšao razumijevanje teksta u ciljnom jeziku, tako da dopunjavanje u ovom slučaju nije uzrokovano gramatičkim razlozima nego je stilske prirode.

Navest ćemo i drugi prijevod:

„U toj kataklizmičnoj pometnji videće se nakrivljene olupine brodova preostalih od „Srećne kompanije“ sa hrpama zatvarača gazoza i jatima meduza.“¹³¹

„Karısının kendisini terk ettiği ilk günlerde yazarın rüyalarındaki bu düşüklük öyle bir hale gelmiş ki, her zaman sabah ezanlarıyla uyuyabilen yazar, ilk kuşların ağaçlarda ötmesinden, martıların geceleri hep birlikte toplastıkları şehrin damlarını terk etmesinden, çöp kamyonuyla ilk belediye otobüsünün geçmesinden çok sonra bile, uyuyamıyormuş.“¹³²

„Prvih dana poslije ženina odlaska ta je utučenost u njegovim maštanjima dosegla takve razmjere da on, koji se svakoga jutra budio s prvim pozivom na molitvu, nije mogao zaspati ni dugo vremena nakon što bi prve ptice propjevale u krošnjama, galebovi napustili gradske krovove na kojima se noću okupljaju, a kamion za odvoz smeća i prvi gradski autobus prošli ispod njegova prozora.“¹³³

Leksičko dopunjavanje stilske prirode uočavamo i u ovoj rečenici. Prevodilac je ubacio dio “ispod njegova prozora“. Dio rečenice „her zaman sabah ezanlarıyla uyuyabilen yazar“ preveden je na sljedeći način: „on, koji se svakoga jutra budio s prvim pozivom na molitvu“.

¹²⁹ Kara Kitap, str. 23.

¹³⁰ Čaušević et al., str. 26.

¹³¹ Marinković, str. 29.

¹³² Kara Kitap, str. 149.

¹³³ Čaušević et al., str. 187.

Glagol „uyumak“ znači „zaspati, spavati“¹³⁴, kao što je i preveden na drugom mjestu u ovoj rečenici. S obzirom na to da je glagol „uyanmak“, koji znači „probuditi se“¹³⁵, sličan glagolu „uyumak“ može se reći da je ovo samo materijalna greška te da nije riječ o nerazumijevanju glagola. Drugi prevodilac je istu rečenicu izrazio ovako:

„Ta depresija u piščevim snovima postala je prvih dana kad ga je žena napustila takva da pisac, koji je mogao uvek da zaspi s jutarnjim pozivima na molitvu, nije bio u stanju da zaspi ni mnogo posle poja prvih ptica na drveću, ni pošto galebovi napuste gradske krovove po kojima se noću skupljaju, ni pošto prođe prvi opštinski autobus i kamion gradske čistoće.“¹³⁶

„Önce Avrupa ve Afrika'dan, sonra da İzmir'den İstanbul'a ve apartmana dönmesi yıllar alan Melih Amcayı berberin her tıraşa, meraktan çok ağız alışkanlığıyla Dedeye sorduğunu, (Efendim, büyük oğlan Afrika'dan ne zaman dönüyor?) ve Dedenin de, bu sorudan ve konudan hoşlanmadığını bildiği için Galip, Dedenin aklındaki uğursuzluğun en büyük ve en tuhaf oğlunun eski karısı ve ilk oğlunu bir gün bırakarak yurtdışına gidişi ve yeni karısı ve yeni kızıyla (Rüya) dönüşü ile ilgili olduğunu daha o zamanlardan sezerdi. „¹³⁷

„Galip je naslućivao da je nesreća u dedinoj glavi bila povezana s odlaskom u inostranstvo njegovog najstarijeg sina, čudaka, koji je samo jednog dana otišao napustivši ženu i svog prvorodenog sina, i njegovim povratkom s novom ženom i novim detetom, kćerkom (Rujom), zato što je znao da je berberin prilikom svakog brijanja, više iz navike nego iz znatiželje, zapitkivao dedu o stricu Melihu kome su trebale godine da se vrati u Istanbul i u tu kuću, najpre iz Evrope i Afrike, a zatim iz Izmira (Gospodine, kad vam se stariji sin vraća iz Afrike?) i što se dedi nisu sviđali ni to pitanje ni ta tema.“¹³⁸

„Budući da je znao da djedov brico, više iz navike da brblja negoli iz puke radoznalosti, često pita za strica Meliha kojem su trebale godine da se najprije vrati iz Evrope i Amerike, a potom iz Izmira u Istanbul (“Gospodine, kada se stariji sin vraća iz Amerike?”), i budući da djedu nikako nije bilo po volji što ga to

¹³⁴ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1380.

¹³⁵ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 1377.

¹³⁶ Marinković, str. 181.

¹³⁷ Kara Kitap, str. 15.

¹³⁸ Čaušević et al., str. 16.

pita, Galip je još u to vrijeme naslućivao kako bi uzrok djedove nesreće mogao biti njegov najstariji i najčudniji sin, koji je jednoga dana napustio svoju prvu ženu i sina i otisnuo se u inozemstvo te se nakon duga izbivanja vratio kući s novom ženom i kćeri (Rujom).¹³⁹

Prvo što se može primijetiti je da se ova dva prijevoda razlikuju u poretku riječi. U prvom prijevodu prevodilac je najprije preveo glavnu, a zatim zavisnu rečenicu. Možda bi zbog samog razumijevanja teksta u ciljnom jeziku bilo bolje da je rečenica prevedena onim redoslijedom kako stoji u originalu, tj. prvo zavisni pa nezavisni dio, kao što je to i u drugom prijevodu. Što se tiče drugog prijevoda, uočavamo jedan lapsus. „Afrika'dan“ je oba puta prevedeno: „iz Amerike“.

Dio rečenice „Önce Avrupa ve Afrika'dan, sonra da İzmir'den İstanbul'a ve apartmana dönmesi“ prvi prevodilac je preveo kao: „da se vrati u Istanbul i u tu kuću, najpre iz Evrope i Afrike, a zatim iz Izmira“, a drugi je isti dio izrazio ovako: „da se najprije vrati iz Europe i Amerike, a potom iz Izmira u Istanbul“. Može se reći da su u prvom prijevodu dijelovi ispreturani, dok u drugom riječ „apartman“ nije prenesena. Također, u drugom prijevodu nalazi se dio „nakon duga izbivanja“ koji nema ekvivalenta u originalu.

Galip, uyanır uyanmaz karın yeniden yağdığını anladı. Belki de bunu uykusunda farketmişti; çünkü şehrin gürültüsünü örtüveren kar sessizliğini, uyanır uyanmaz hatırladığı ama pencereden dışarı bakarken unuttuğu rüyasında da duymuştu.¹⁴⁰

Kad se Galip probudio, znao je da je napadao novi snijeg. Možda je to naslutio i spavajući jer je tišinu snijega koji je prigušio gradsku buku osjećao i u snu kojega se sjetio čim se probudio, a zaboravio ga čim je pogledao kroz prozor.¹⁴¹

Glagol „anlamak“ u prijevodu znači „shvatiti, razumjeti“¹⁴². Prevodilac je kao ekvivalent ovom izrazu u prijevodu upotrijebio glagol „znati“. Ekvivalent glagolu „znati“ u turskom jeziku bio bi „bilmek“¹⁴³. Možda bi u prijevodu, iako je i to udaljavanje od samog rječničkog značenja, bolje bilo upotrijebiti glagol „vidjeti“ nego „znati“. Izraz „yenido“ je prilog, koji

¹³⁹ Marinković, str. 20.

¹⁴⁰ Kara Kitap, str. 113.

¹⁴¹ Čaušević et al., str. 141.

¹⁴² Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 104.

¹⁴³ Ibid, str. 218.

znači „iznova, ponovo“¹⁴⁴. U ovoj rečenici odnosi se na glagol „yağmak“, tj. nije u funkciji atributa za imenicu „kar“.

Kad se probudio, Galip je shvatio da je sneg još napadao . Možda je to primetio i dok je spavao, zato što je i u snu osetio snežnu tišinu koja je namah prekrila gradsku vrevu, koje se setio čim je otvorio oči, ali koju je zaboravio dok je gledao kroz prozor.¹⁴⁵

Ono što se može primijetiti u ovom prijevodu je to da je jedan dio originalne rečenice ispreturan. Proparticip na –dik u funkciji atributa uvijek stoji ispred imenice na koju se odnosi i nikada ne dolazi poslije nje. U ovom prijevodu dio rečenice „ uyanır uyanmaz hatırladıđı ama pencereden dışarı bakarken unuttuđu“ prevedeno je odnosnom rečenicom, kao da je atribut za sintagmu „şehirin gürültüsü“. Navedeni dio rečenice odnosi se na imenicu „rüya“ tako da se u originalu kaže „da se sjetio sna...“, a ne „gradske buke“ kako stoji u prijevodu.

Beyođlu Karakolunun önündeıdi, nereye gideceđine karar veremiyordu...¹⁴⁶

Stajao je pred policijskom postajom na Bejogluu, neodlučan kamo bi krenuo.¹⁴⁷

Bio je ispred policijske stanice Bejoglu, nemoćan da odluči kuda će otići.¹⁴⁸

U oba prijevoda ove rečenice možemo uočiti da je predikat „karar veremiyordu“ izražen pridjevom. „Karar vermek“ u prijevodu sa turskog znači „odlučiti“.¹⁴⁹ Prvi prevodilac je izrazio pridjevom „neodlučan“. Drugi je pak preveo kao: „nemoćan da odluči.“ Tačno je da je predikat originalne rečenice izražen imposibilitativom, odnosno formom nemogućnosti¹⁵⁰, međutim u jeziku prijevoda postoji razlika između „ne moći nešto uraditi“ i pridjeva „nemoćan“. Također, za ovaj pridjev u turskom jeziku ima drugih izraza.¹⁵¹

„Kimse Albertine'i tanımadıđı, kimse Proust'u bilmediđi için bu kadar sefil ve acıklı bizim ülkemiz, diye düşünürdü ihtiyar gazeteci.“¹⁵²

¹⁴⁴ Ibid, str. 1453. i <https://sozluk.gov.tr/>

¹⁴⁵ Marinković, str. 138.

¹⁴⁶ Kara Kitap, str. 146.

¹⁴⁷ Čaušević et al., str. 183.

¹⁴⁸ Marinković, str. 177.

¹⁴⁹ Yeni Türkçe-Sirpça sözlük, str. 769.

¹⁵⁰ O izražavanju „nemogućnosti“ više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 307.

¹⁵¹ Npr. izraz „güçsüz“

¹⁵² Kara Kitap, str. 159.

„Jadna je i bijedna ova naša zemlja u kojoj niko ne zna za Albertine i niko nije čuo za Prousta, mislio je stari novinar.“¹⁵³

Postpozicija „için“ ima značenje prijedloga „za“, „radi“, „zbog“. ¹⁵⁴ Uz glagolsku imenicu na –dik čini konstrukciju koja je u jeziku prijevoda semantički ekvivalent uzročnoj rečenici. ¹⁵⁵ Prevodilac je ovaj dio rečenice u prijevodu izrazio atributskom rečenicom, odnosno gl. imenicu na –dik preveo je kao da je u funkciji atributa imenice „ülke“. Međutim, može se reći da je upotrebom odnosne rečenice prevodilac uspješno prenio formu –diği için te da prijevod izražava upravo ono što je rečeno na turskom jeziku.

Drugi prijevod glasi:

„Naša zemlja je tako bedna i žalosna zato što niko ne poznaje Albertinu, niko ne zna za Prusta, razmišljao bi stari novinar.“¹⁵⁶

„Galip, sırası gelince, kadının çobanı affetmesi gerektiğini söylerken, emekli askerin yüzündeki anlamın sırrını çözdüğünü hissetti: Sanki hikâyesini anlatmaya başladığında bir kişiydi emekli asker, hikâyesini bitirdiğinde bir başka kişi. Hikâyeyi anlatırken ona ne olmuştu, hikâyesini anlatırken onu değiştiren şey neydi?“¹⁵⁷

„Kad je došao red na njega, Galip je počeo objašnjavati zašto bi sudac trebao osloboditi pastira, osjećajući da polako odgoneta tajnu na licu umirovljenoga časnika; a kad je prestao govoriti, činilo se kao da je čovjek slušajući ga posve promijenio osobnost i za kratko vrijeme postao neko drugi.“¹⁵⁸

U ovom prijevodu možemo primijetiti da je predikat izražen perfektom na –di (hisetti), kojim se izražava svršena prošla radnja ¹⁵⁹, prevodilac preveo gl. prilogom sadašnjim (-cí). Gl. prilog sadašnji, u jeziku prijevoda, označava radnju koja je istovremena s nekom drugom radnjom, bilo da je ta radnja u sadašnjosti, bilo da je u prošlosti ili budućnosti. ¹⁶⁰ U turskom jeziku

¹⁵³ Čaušević et al., str. 200.

¹⁵⁴ Ponekad može imati i značenje prijedloga „na“ ili „o“. Vidi: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 409.

¹⁵⁵ Ibid, str.354.

¹⁵⁶ Marinković, str. 193.

¹⁵⁷ Kara Kitap, str. 158.

¹⁵⁸ Čaušević et al., str. 199.

¹⁵⁹ Vidi napomenu 41.

¹⁶⁰ Dževad Jahić et al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000. i Josip Silić, Ivo Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.

ekvivalent tome bio bi gerund na –iken¹⁶¹, koji je upotrijebljen na drugom mjestu u originalu ove rečenice (söylerken). Izraz „söylerken“ preveden je kao: „počeo je objašnjavati“. Ovaj prijevod u turskom jeziku bio bi izražen na drugi način (npr. „anlatmaya başladığı“), tako da se u ovoj izvornoj rečenici kaže „dok je govorio“.

„Sanki hikâyesini anlatmaya başladığında bir kişiydi emekli asker, hikâyesini bitirdiğinde bir başka kişi“ prevedeno je ovako: “ a kad je prestao govoriti, činilo se kao da je čovjek slušajući ga posve promijenio osobnost i za kratko vrijeme postao neko drugi.“ Rečenica u prijevodu nije u potpunosti u skladu sa rečenicom na turskom. Uočavamo i da posljednja rečenica izvornog teksta nije nikako prevedena.

„Dok je govorio, kad je red došao na njega, da je kadija trebalo da oprostí čobaninu, osetio je da je otkrio tajnu izraza na vojničkom licu- kao da je penzionisani oficir bio druga osoba kad je počeo priču, a druga kad ju je završio. Šta mu se dogodilo dok je pričao priču, šta je bilo to što ga je promenilo dok ju je kazivao?“¹⁶²

Što se tiče ovog prijevoda, prevodilac je kao ekvivalent sintagmi „askerin yüzü“ naveo sintagmu „vojničko lice“. Sintagma „askerin yüzü“ izražena je prvom genitivnom vezom, koja služi za izražavanje posvojnosti.¹⁶³ U turskom jeziku postoji i druga genitivna veza. Prvom genitivnom vezom izražava se konkretni odnos posvojnosti, a drugom se izražava „kategorijalno značenje“.¹⁶⁴ Tako da bi prijevod koji je prevodilac ponudio više odgovarao da je riječ o drugoj genitivnoj vezi, pa bi navedenu sintagmu možda bolje bilo u prijevodu izraziti kao: „lice vojnika“ ili „vojnikovo lice“.

„Daha sonra bu kişi, çevresindeki insanları, yalnız bu kitabı okumadıkları için değil, kendisinin yazdığı gibi bir kitap yazamadıkları için de küçümsermiş.“¹⁶⁵

„Takav čovjek poslije počinje omalovažavati ljude oko sebe ne samo zbog toga što nisu pročitali tu knjigu, nego i zato što nisu čitali djelo koje je on osobno napisao.“¹⁶⁶

¹⁶¹ Vidi napomenu 104.

¹⁶² Marinković, str. 191.

¹⁶³ O ostalim značenjima prve genitivne veze više u: Gramatika suvremenoga turskog jezika, str. 113-115.

¹⁶⁴ Više u: Ibid, str.115-126.

¹⁶⁵ Kara Kitap, str. 160.

¹⁶⁶ Čaušević et al., str. 201.

Dio „kendisinin yazdığı gibi bir kitap yazamadıkları için“ u prijevodu glasi: „zato što nisu čitali djelo koje je on osobno napisao.“ Ovaj prijevod ne odgovara navedenom dijelu originalnog teksta. Ekvivalent glagolu „čitati“ u turskom jeziku bio bi glagol „okumak“¹⁶⁷. U ovom dijelu rečenice upotrijebljen je samo glagol „yazmak“, koji ima značenje „(na)pisati“¹⁶⁸, pa bi prijevod bio „zato što ne mogu napisati knjigu, kao što je on napisao.“

Navest ćemo i kako je to drugi prevodilac izrazio istu rečenicu:

„Ta osoba bi kasnije potcenila ljude oko sebe i to ne samo što tu knjigu nisu pročitali, već zato što ne mogu, kao on, da napišu takvu knjigu.“¹⁶⁹

¹⁶⁷ Yeni Türkçe-Sırpça sözlük, str. 1032.

¹⁶⁸ Ibid, str. 1447.

¹⁶⁹ Marinković, str. 193.

Zaključak

U ovom radu predstavljena je analiza dvije verzije prijevoda romana *Kara Kitap*, autora Orhana Pamuka.

Na samom početku rada u dijelu koji nosi naziv „Teorija prevođenja“ naveli smo neke od definicija prevođenja, korake koje prevodilac mora poduzeti da bi došao do svog cilja te smo nastojali iznijeti i neke probleme koji se javljaju u samom procesu prevođenja. Naveli smo i neke osnovne pojmove vezane za prevođenje. Nakon kratkog osvrt na kompoziciju romana, prešli smo na anлізу prijevoda. Prijevode smo upoređivali sa originalom na turskom jeziku, promatrali i diskutirali rješenja koja su prevodioci pronalazili. Prvo smo navodili rečenicu u originalnom obliku, a zatim i prijevode.

U ovom romanu slojevite strukture je veoma tanka linija između stvarnosti i fikcije, što je ujedno jedna od karakteristika i drugih djela Orhana Pamuka. Radnja romana ne odvija se hronološkim redom. Izuzetno bogatstvo detalja, mnoštvo opisa, rečenice pune participa i proparticipa koje su ponekad izrazito duge i formiraju cijeli paragraf samo su neke od odlika stila izražavanja autora u ovom djelu. Imajući u vidu sve navedeno, možemo zaključiti da je prevođenje ovakvog djela na bilo koji jezik izazovan posao te da zadatak prevodioca nije bio nimalo lahak.

Tokom analize nalazili smo u pogledu sintakse lijepe rečenice, koje ukazuju na to da su prevodioci shvatili rečenicu u originalu. Takva uspješna rješenja koja su prevodioci pronašli bila su nam inspirativna te smo, svakako, imali koristi od njih. Također, nailazili smo i na rečenice u kojima postoje razlike između originala i prijevoda, kao i na razlike između samih prijevoda. U nekim primjerima pojedini dijelovi rečenica originalnog teksta su ostali neprevedeni. Naveli smo i rečenice u kojima smo uočili pogrešnu interpretaciju pojedinih riječi. Ti primjeri su, uglavnom, posljedica puke omaške. Zapazili smo i koje su to prevodilačke transformacije upotrebljavane tokom procesa prevođenja. Analiza prijevoda potvrdila nam je i da prevoditi, nikako, ne znači samo zamjenjivati riječi jednog jezika ekvivalentnim izrazima u drugom te da je prevođenje kompleksna djelatnost. Došli smo i do zaključka da je vođenje računa o kontekstu jedna od veoma bitnih stvari prilikom prevođenja. Također, veoma važno je i da se prevodioci prije samog pristupa prevođenju upoznaju sa djelom, njegovim sadržajem i karakteristikama. Uspješno prevoditi nije tako jednostavan proces, iako se možda tako čini na prvi pogled.

Izvori i literatura

Izvori

Pamuk, Orhan, *Crna knjiga*, Prevela s turskog Mirjana Marinković, Geopoetika, Beograd, 2008.

Pamuk, Orhan, *Crna knjiga*, Preveli s turskog Ekrem Čaušević, Jana Bušić i Dražen Babić, Buybook, Sarajevo, 2010.

Pamuk, Orhan, *Kara Kitap*, Yapı Kredi Yayınları, Istanbul, 2018.

Literatura

Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 1996.

Čović, Branimir, *Umetnost prevođenja ili zanat*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1986.

Đinđić, Marija, *Yeni Türkçe-Sirpça sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara, 2014.

Eco, Umberto, *Oprilike isto: iskustva prevođenja*, Algoritam, Zagreb, 2006.

Ergin, Muharem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım, Istanbul, 2009.

Halilović, Senahid, *Pravopis bosanskoga jezika: drugo, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Slavistički komitet, Sarajevo, 2017.

Hrustić, Meliha, *Prevođenje u teoriji i praksi*, Institut za bosanski jezik i književnost, Tuzla, 2015.

Jahić, Dževad et al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.

Jovanović, Ana A., *Osnovi teorije prevođenja: sa kritičkim poređenjem prevoda*, Factum izdavaštvo- Plejada, Beograd- Zagreb, 2015.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 2009.

Levi, Jirži, *Umjetnost prevođenja*, „Svjetlost“, OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982.

Rones, Francis J., *Prevoditeljev put: O jeziku i lojalnostima u bivšim Jugoslavijama*, Buybook, Sarajevo, 2004.

Sibinović, Miodrag, *Original i prevod: Uvod u istoriju i teoriju prevođenja*, Privredna štampa, Beograd, 1979.

Silić, Josip; Pranjković, Ivo, *Gramatika hrvatskoga jezika : za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb, 2007.

Internet izvori

<https://sozluk.gov.tr/>

<http://lugatim.com/>